

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. -2022. -№ 3(6).
ISSN: 2181-1342 (Online)
<https://scienceproblems.uz>

Юридик фанлар

Давлатов Голибжон Саиджонович,
Тошкент шаҳар маъмурий суди
раисининг ўринбосари

**ЮРИДИК ШАХС ТУГАТИЛГАНДА
СОЛИҚ МАЖБУРИЯТИНИ БАЖАРИШ
(Ўзбекистон ва Германия тажрибаси)**

Аннотация: мазкур мақолада юридик шахс тугатилганда солиқ мажбуриятини бажариш, юридик шахсни тугатишнинг ҳуқуқий асослари, солиқ мажбуриятни бажариш масалалари ўрганилган. Мақолада Ўзбекистон ва Германия қонунчилиги қиёсий таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: солиқ ҳуқуқи, юридик шахс, солиқ мажбурияти, юридик шахсни тугатиш, тўловга қобилиятсизлик, кредитор.

Давлатов Голибжон Саиджонович,
Заместитель председателя суда Ташкентского
городского административного суда

**ИСПОЛНЕНИЕ НАЛОГОВОГО ОБЯЗАТЕЛЬСТВА
ПРИ ЛИКВИДАЦИИ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА
(Опыт Узбекистана и Германии)**

Аннотация: В статье исследуются вопросы исполнения налогового обязательства при ликвидации юридического лица, правовые основы ликвидации юридического лица, исполнения налогового обязательства. Сравнительно-правовым методом изучены законодательства Узбекистана и Германии.

Ключевые слова: налоговой право, юридическое лицо, налоговое обязательство, ликвидация юридического лица, неплатежеспособность, кредитор.

Davlatov Golibjon Saidjonovich,
Deputy Chairman of the Tashkent city
Administrative Court

**FULFILLMENT OF THE TAX OBLIGATION
IN THE EVENT OF LIQUIDATION OF A LEGAL ENTITY
(Experience of Uzbekistan and Germany)**

***Abstract:** The article examines the issues of fulfillment of a tax obligation in liquidation of a legal entity, legal basis for the liquidation of a legal entity, the fulfillment of a tax obligation. The legislation of Uzbekistan and Germany was analyzed by the comparative legal method.*

***Key words:** tax law, legal entity, tax liability, liquidation of a legal entity, insolvency, creditor.*

Ҳар қандай давлат ўз функциялари ва вазифаларини бажариши учун муайян молиявий имкониятларга эга бўлиши лозим. Бу каби маблағларга эга бўлиш учун ҳар бир давлатда солиқ тизими жорий этилади, айнан солиқлар давлат ғазнасини шакллантиришнинг асосий манбаи бўлиб ҳисобланади. Таъкидлаш жоизки, солиқ тизимининг ажралмас қисми – бу солиқ мажбуриятидир. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 51-моддасида солиқлар ва маҳаллий йигимларни тўлаш ҳар кимнинг мажбурияти эканлиги белгиланган. Солиқ мажбуриятни бажармаганлик учун маъмурий ва жиноий жавобгарлик ҳам белгиланган.

Шу маънода, тугатилаётган юридик шахснинг солиқ мажбуриятини бажаришнинг ҳуқуқий асосларини ўрганиш, бу борада миллий ва хорижий тажрибани таҳлил қилиш долзарб аҳамиятга эга. Айниқса, Германия қонунчилигида юридик шахсларнинг тугатилиши, бунда солиқ мажбуриятини бажариш масалалари мукамал тартибга солинган.

Ўзбекистон Республикасида солиқ мажбуриятини бажариш билан боғлиқ муносабатлар Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг учинчи бўлимида тартибга солинган бўлиб, у етита бобни ўз ичига қамраб олган. Кодекснинг 85-моддаси 1-қисмида белгиланишича, солиқ тўғрисидаги қонунчилик билан солиқ тўловчилар зиммасига юклатилган солиқларни ва йигимларни тўғри ҳисоблаб чиқариш ҳамда ўз вақтида тўлаш мажбурияти уларнинг солиқ мажбуриятидир[1].

Ушбу кодекснинг 91-моддасида айнан юридик шахс тугатилганда солиқ мажбуриятини бажаришга оид муносабатлар тартибга солинган.

Ушбу модданинг биринчи қисмида тугатилаётган юридик шахснинг солиқ мажбурияти мазкур юридик шахснинг пул маблағлари, шу жумладан унинг мол-

мулкани реализация қилишдан олинган пул маблағлари ҳисобидан тугатувчи томонидан бажарилади.

Агар тугатилаётган юридик шахснинг пул маблағлари, шу жумладан унинг мол-мулкани реализация қилишдан олинган пул маблағлари унинг солиқ қарзини тўлиқ ҳажмда узиш учун етарли бўлмаса, тўланмай қолган қарз мазкур юридик шахснинг иштирокчилари томонидан қонунчиликда белгиланган миқдорда ва тартибда узилиши мумкин (91-модданинг 2-қисми).

Бундан кўринадики, қонунчилигимизга кўра юридик шахс тугатилганда, солиқ мажбуриятини таъсисчилар ёки бошқа иштирокчилар томонидан узиш мажбурияти ҳақида фақатгина қонунчиликда ҳамда таъсис ҳужжатларида белгиланган ҳолда гапириш мумкин.

Кодекснинг 91-моддаси 3-қисми фуқаролик қонунчилиги билан бевосита боғлиқдир. Жумладан, нормада белгиланишича, юридик шахс тугатилаётганда солиқ мажбуриятини мазкур юридик шахснинг бошқа кредиторлари билан ҳисоб-китоблари ўртасида бажариш навбати фуқаролик қонунчилиги билан белгиланади [1].

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси фуқаролик кодексининг 56-моддасига кўра, юридик шахс тугатилаётганида биринчи навбатда фуқароларнинг меҳнатга оид ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқадиган, алиментларни ундиришдан ва муаллифлик шартномалари бўйича мукофот тўлаш ҳақидаги талаблари, шунингдек ҳаётига ёки соғлиғига зарар етказганлиги учун тугатилаётган юридик шахс жавобгар бўлган фуқароларнинг талаблари ҳам тегишли вақтбай тўловларни капиталлаштириш йўли билан қаноатлантирилади [3].

Бошқа кредиторларнинг талаблари қонунчиликда назарда тутилган тартибда ва шартларда қаноатлантирилади.

Ўзбекистон Республикаси “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонунининг 150-моддасида кредиторларнинг талабларини қаноатлантириш навбати белгиланган. Унга кўра, суд харажатлари, суд бошқарувчиларига ҳақ тўлаш билан боғлиқ харажатлар, жорий коммунал ва фойдаланиш тўловлари, қарздорнинг мол-мулкани суғурта қилиш харажатлари, шунингдек қарздорнинг тўловга қобилиятсизлик тўғрисида иш қўзғатилганидан кейин юзага келган жорий тўлов мажбуриятлари бўйича талаблар ҳамда қарздор қайси фуқаронинг ҳаётига ёки соғлиғига зарар етказилганлиги учун қонунга мувофиқ жавобгар бўлса, шу фуқаронинг талаблари навбатдан ташқари қаноатлантирилади [4].

Иш ҳақи тўлаш учун пул маблағлари берилишини назарда тутувчи тўлов (ижро) ҳужжатлари бўйича, алиментлар ундириш тўғрисидаги талабларни қаноатлантириш учун қарздорнинг ягона ҳисобварағидан пул маблағларини ўтказишни ёки беришни назарда тутувчи ижро ҳужжатлари бўйича, муаллифлик

шартномаларига кўра ҳақ тўлаш бўйича, қарздорнинг меҳнатга оид муносабатлардан ва уларга тенглаштирилган ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқувчи тўловлар ҳамда талаблар бўйича мажбуриятлари тенг даражада бажарилишини таъминлайдиган талаблар, шунингдек фуқароларнинг жиноят ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик оқибатида ўз мол-мулкига етказилган зарарнинг ўрнини қоплашга доир талаблари биринчи навбатда қаноатлантирилади.

Солиқлар ҳамда йиғимлар бўйича, мажбурий суғурта бўйича, банкларнинг кредитлари ва банк кредитлари суғуртаси бўйича талаблар, шунингдек кредиторларнинг гаров билан таъминланган талабларининг гаровга қўйилган мол-мулкни (гаров нарчасини) сотишдан тушган сумма етарли бўлмаганлиги оқибатида қопланмай қолган қарздорликка тааллуқли қисми ҳамда кредиторларнинг гаров билан таъминланмаган талаблари иккинчи навбатда қаноатлантирилади.

Акциялар эгаларининг ҳисобланган дивидендлар бўйича талаблари учинчи навбатда қаноатлантирилади.

Қолган барча талаблар тўртинчи навбатда қаноатлантирилади.

Солиқ кодекси 91-моддаси 4 ва 5-қисмларига кўра, тугатилаётган юридик шахс томонидан ортиқча тўланган ёки ундан ортиқча ундирилган солиқлар (пенялар, жарималар) суммалари солиқ органи томонидан ушбу Кодекста белгиланган тартибда бошқа солиқлар бўйича солиқ қарзини узиш ҳисобига ҳисобга олиниши лозим.

Ортиқча тўланган ёки ортиқча ундирилган солиқларнинг (пеняларнинг, жарималарнинг) ҳисобга олиниши лозим бўлган суммаси бошқа солиқлар бўйича солиқ қарзига мутаносиб равишда ёки тугатувчининг қарорига биноан тақсимланади.

Мазкур нормалар ортиқча тўланган ёки ортиқча ундирилган солиқларни тўғри тақсимлаш, тугатиш жараёнини самарали ташкил этишга кўмаклашади.

Тугатилаётган юридик шахснинг солиқлар бўйича қарзи бўлмаган тақдирда, ортиқча тўланган ёки ундан ортиқча ундирилган солиқлар (пенялар, жарималар) суммаси шу юридик шахсга ушбу Кодекста белгиланган тартибда у ариза берган кундан эътиборан ўн беш кундан кечиктирмай қайтарилиши лозим (91-модда 6-қисми) [1].

Бу борадаги Германия тажрибасига мурожаат қиладиган бўлсак, у ерда ҳам юридик шахсни тугатиш тартиби, тўловга қобилиятсизлик ҳамда ушбу ҳолатда солиқ мажбуриятларини бажариш бир трафдан солиқ қонунчилиги билан, иккинчи тарафдан фуқаролик қонунчилиги билан тартибга солинган.

Германия солиқ тизими ҳақида гап борар экан, аввало бу жуда мураккаб ва кўп поғонали тизим эканлигини таъкидлаш жоиз. Солиқлар Германия ялпи ички

маҳсулотининг 42,9 фоизини, давлат бюджетининг 37,4 фоизини ташкил этади, давлатда 45 турдаги солиқлар мавжуд [4; 177].

Германия солиқ ҳуқуқи асосан қуйидаги принципларга асосланади: 1) солиқлар имкон қадар кам ва реал бўлиши керак; 2) солиқлар фуқароларнинг яшаш даражасига мос бўлиши лозим; 3) солиқ тизими солиқ тўловчи шахсий ҳаётини ҳурмат қилишга асосланиши керак; 4) тўланадиган солиқлар амалга ошириладиган солиқларга мутаносиб бўлиши керак [5].

Мазкур принциплар Ўзбекистон солиқ ҳуқуқи принциплари билан қиёсланганда, Солиқ кодекси 7-моддасида ўрнатилган принциплардан адолатлилик, солиқ тўловчининг ҳақлиги принципларига ўхшаб кетади.

Германияда солиқ мажбурияти солиқ кодекси ва қатор оммавий ҳуқуқ соҳасидаги қонун ҳужжатлари билан тартибга солинган бўлса, юридик шахсни тугатишнинг ҳуқуқий асослари фуқаролик қонунчилиги билан камраб олинганлигини кўриш мумкин.

Жумладан, Германияда юридик шахсни тугатишга оид муносабатлар қуйидаги қонунлар билан тартибга солинади: “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги, “Акционерлик жамиятлари тўғрисида”ги, “Масъулияти чекланган жамиятлар тўғрисида”ги қонунлар билан тартибга солинади [6].

Германия давлатида юридик шахсни тугатишнинг энг зарур шартларидан бири – бу кредиторлар олдидаги қарздорликни, шу жумладан солиқ мажбуриятини бажариш ҳисобланади.

Тўловга қобилиятсизлик тўғрисидаги Қонунда Германияда ҳеч бир давлат органи банкротлик жараёнига у ёки бу тарзда таъсир ўтказа олмаслиги кўрсатилган. Агар тугатилаётган юридик шахсга нисбатан кредитор бўлса, яъни солиқ қарздорлиги, жарима ва шу каби тўловларни талаб қилиб чиққан бўлса, бошқа кредиторлар билан бир хил мақомда бўлади [6].

Юқоридагиларга ҳулоса қилиб, Ўзбекистон ва Германия давлатларининг солиқ тизими кўп жиҳатдан бир-бирига ўхшаш эканлигини, жумладан ҳар икки давлатда юридик шахсни тугатишда солиқ мажбуриятини бажариш масаласи ҳам оммавий ҳуқуқ (солиқ кодекси), ҳам фуқаролик ҳуқуқи (фуқаролик қонунчилиги) билан тартибга солинганлигини кўрсатиб ўтиш мумкин. Германия солиқ қонунчилиги унда аввало шахснинг шахсий ҳаёти устунлиги, солиқ тўловчининг манфаатлари биринчи ўринга қўйилиши, солиқ мажбуриятининг реаллиги ва мутаносиблиги билан ажралиб туради.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси (янги тахрири)//<https://lex.uz/docs/4674902>).
2. Ўзбекистон Республикасининг “Тўловга қобилиятсизлик тўғрисида”ги Қонуни// <https://lex.uz/docs/5957612>
3. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси // <https://lex.uz/docs/111189>
4. Богославец Т.Н. Особенности налоговой системы Германии // Вестник Омского университета. Серия «Экономика». 2010. № 4. С. 177–181.
5. Мамедова, Я. Ю. Налоговое право Федеративной Республики Германия // Молодой ученый. — 2020. — № 50 (340). — С. 273-275. — URL: <https://moluch.ru/archive/340/76436>
6. Сейтимов Т.С. Ликвидационные процедуры (банкротство) в Германии: история, теория и практика // Вестник университета туран. -4 (64). -2014. 118-122. <https://elibrary.ru/item.asp?id=27424125>